

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

พระพุทธรูป คือ สัญลักษณ์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นพุทธานุสติ หรือรูปเคารพแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพุทธศาสนิกชนเคารพบูชาสูงสุด อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมและเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ทำความดีและประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อความสุขที่แท้จริงของชีวิต ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจึงได้มีการสร้างพระพุทธรูปประดิษฐานตามวัดวาอารามต่าง ๆ จำนวนมาก ที่มาของการสร้างพระพุทธรูป มีบันทึกในตำนานพระแก่นจันทร์ ตามพระพุทธประวัติตอนหนึ่ง ขณะที่พระพุทธองค์ขึ้นไปโปรดธรรมแก่พุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และประทับบนสวรรค์นาน 1 พรรษา บนโลกมนุษย์ขณะนั้นรำลึกถึงพระองค์ พระเจ้าปเสนทิแห่งกรุงโกศลจึงโปรดให้ช่างแกะสลักพระพุทธรูปด้วยไม้แก่นจันทร์แดงประดิษฐานไว้บนอาสนะที่พระพุทธองค์เคยประทับ ครั้นพระพุทธเจ้าเสด็จกลับมาบนโลกมนุษย์ พระแก่นจันทร์ลุกขึ้นต้อนรับพระองค์เป็นที่น่าอัศจรรย์ ในกาลนั้นพระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่พระแก่นจันทร์ให้ประทับตามเดิม เพื่อให้พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังใช้เป็นแบบอย่างในการสร้างพระพุทธรูปภายหลังจากที่พระองค์เสด็จดับขันธปรินิพานไปแล้ว ซึ่งตำนานดังกล่าวเกิดขึ้นภายหลังจากที่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นอย่างแพร่หลายแล้ว

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ศิลป์ มีการสร้างพระพุทธรูปครั้งแรกเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 7 ในประเทศอินเดียโบราณ เรียกพระพุทธรูปสมัยคันธาระ ในสมัยพระเจ้ากนิษกะด้านหนึ่งปรากฏพระพุทธรูป จึงอาจทำให้เข้าใจ ได้ว่าพระพุทธรูปคงสร้างขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของพระองค์ แต่ระยะเวลาครองราชย์ของพระองค์ยังไม่ได้เป็นที่ยุติแน่นอน เป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ยอมรับโดยการพบหลักฐานจากการขุดสำรวจชั้นดิน และหลักฐานที่ได้จากจารึก ระหว่าง พ.ศ. 663 – 705 พุทธลักษณะของพระพุทธรูปในยุคนั้นมีการห่มจีวรคล้ายเทพเจ้ากรีกโบราณ จึงสันนิษฐานว่า อารยธรรมกรีกเข้ามาพร้อมการขยายอำนาจทางการเมืองและการทหารของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช แห่งอาณาจักรมาซิโดเนีย นักวิชาการบางท่านมีความเห็นว่า จีวรของพระพุทธรูปสมัยคันธาระ คล้ายการสลักริ้วผ้าของเทพอพอลโลในสมัยโบราณ สิ่งที่มีความแตกต่างคือ พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นมานั้น ไม่ใช่รูปเหมือนของพระพุทธเจ้า ถึงแม้ว่า จะมีการครองจีวร มีพระพักตร์ พระวรกาย ตามแบบชนชาติกรีก แต่พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นได้แสดงลักษณะสำคัญของ มหาบุริสลักษณะ 32 ประการ คือ มีอุณาโลมกึ่งกลางระหว่างพระขนง มีพระกรรณยาว ฯลฯ และช่างชาวตะวันตกก็ไม่มีประสบการณ์สร้างรูปบุคคลในท่านั่งขัดสมาธิเลย

สำหรับประเทศไทย พบพระพุทธรูปที่เก่าแก่เป็นพระพุทธรูปอินเดียศิลปะแบบอมราวดี (พุทธศตวรรษที่ 7 – 9) พระพุทธรูปแบบคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 10 – 11) และพระพุทธรูปแบบปาละ (พุทธศตวรรษที่ 13 – 16) ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในประเทศไทยพบหลักฐานตั้งแต่สมัยทวารวดีราวพุทธศตวรรษที่ 13 และมีการสร้างต่อกัน เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพระพุทธรูปในแต่ละยุคสมัย

ล้วนได้รับอิทธิพลของศิลปกรรมในอดีตที่ช่างได้สร้างสรรค์ไว้ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละยุคสมัย อาจจะกล่าวได้ว่า การสร้างสรรค์พระพุทธรูปของช่างหลวงที่ได้ทำตามประสงค์ของราชสำนัก และช่างราษฎร์ ที่สร้างจากศรัทธาของผู้คนในชุมชนเป็นแบบอย่างต่อการสร้างสรรค์ความงามของพระพุทธรูปปฏิมากรในรุ่นต่อ ๆ มา มีการผสมผสานรูปแบบของแต่ละชนชาติ เรียกว่ามีอิทธิพลต่อกัน ไม่ว่าจะ อินเดีย จีน ลังกา มอญ และไทย

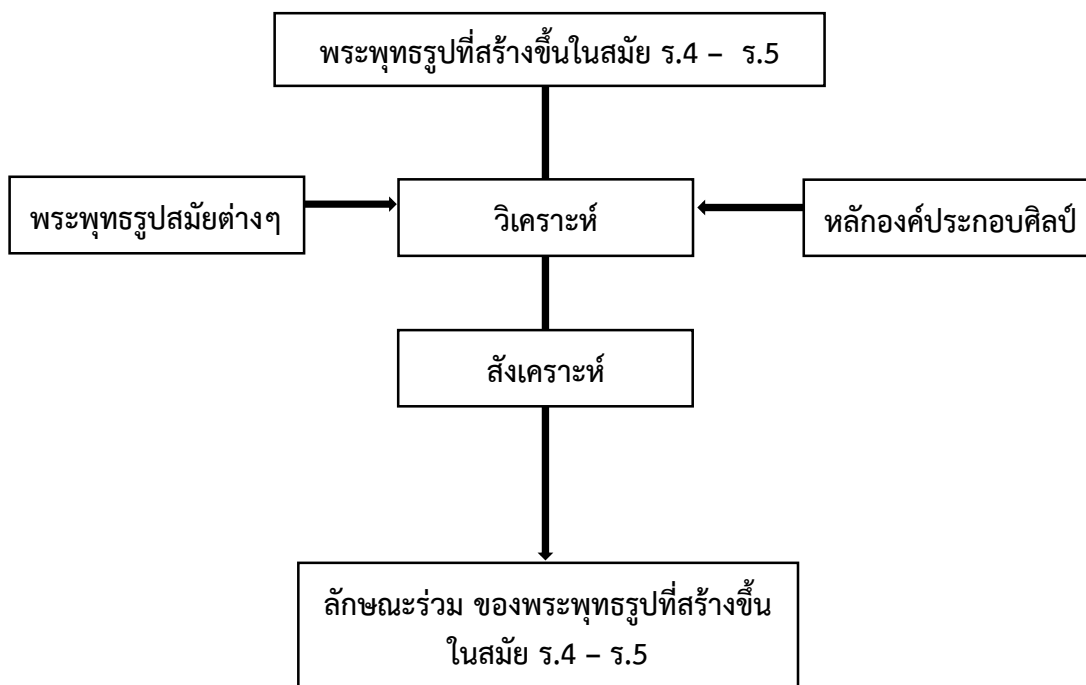
การสร้างสรรค์พระพุทธรูปให้มีความงดงามจึงมิใช่สร้างแต่พอเป็นกริยาบุญเท่านั้น หากแต่ยังเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อและเป็นประโยชน์เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน และพระราชวังก็เป็นศูนย์กลางการปกครอง การสร้างพระพุทธรูปจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ยืนยันอัตลักษณ์ความเป็นปึกแผ่นของชาติ บอกระบาวัดศาสตร์เรื่องราววิถีความเป็นชนชาติไทยสืบต่อมา ในการสร้างพระพุทธรูปเกิดจากศรัทธาบนพื้นฐานคติความเชื่อ ความรู้สึก สำนึกในความงาม (Aesthetic Conscience) ของแต่ละเผ่าพันธุ์ เนื่องจากการสร้างพระพุทธรูปไม่มีผู้ใดเคยพบเห็นพระพุทธรูป การสร้างพระพุทธรูปเกิดขึ้นภายหลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ช่างจึงสร้างจากการศึกษาลักษณะบังคับของคัมภีร์มหาปุริสลักษณะ 32 ประการ และมโนคติของผู้สร้างจากการพบเห็นบุคคลรอบข้าง ซึ่งอาจจะมีรูปลักษณะละม้ายคล้ายชนชาติตน หรือตามแบบประเพณีความเชื่อ

สุนทรียศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้คุณค่าความงาม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรสนิยม (Artistic Taste) โดยเลือกสรรสิ่งที่ตนเองเห็นว่างามและสร้างสิ่งสวยงามเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตนเอง สกุลช่างต่าง ๆ จึงมีวิวัฒนาการ คลี่คลายรูปแบบความงามอย่างต่อเนื่อง การสร้างพระพุทธรูปจึงมีความสำคัญทางวัฒนธรรมเกิดการยอมรับกันในสังคม จนเกิดเป็นศิลปะในพระราชนิคม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) และ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) การศึกษารูปแบบของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 5 ในเชิงสุนทรียศาสตร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางการเห็นและทฤษฎีถ่ายทอดรูปแบบจินตนาการ (Imaginationism Theory) วัฒนาพร เชื้อนสุวรรณ (2559) โดยเน้นความคิดจินตนาการ การแสดงออกแบบอุดมคติ (Idealism) ซึ่งศิลปะแนวประเพณี จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น และบริบททางสังคม ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเรื่องนี้ เพื่อประโยชน์ในการเพิ่มพูนองค์ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบของพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วง รัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 5 ในเชิงสุนทรียศาสตร์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาพุทธลักษณะของพระพุทธรูปในเชิงสุนทรียศาสตร์ของพระพุทธรูปสมัยต่างๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อนำมากำหนดกรอบในการวิเคราะห์พุทธลักษณะของพระพุทธรูปสมัย ร.4-ร.5
2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัย ร.4-ร.5 ส่วนผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์และผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ศิลปิน และ นักวิชาการด้านศิลปะ
3. ขอบเขตด้านเวลา ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยระหว่างปี พ.ศ.2557-2558 โดยเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เอกสาร ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ กุมภาพันธ์ 2557-มกราคม 2558

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. ข้อจำกัดในการเก็บข้อมูลภาคสนามของพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระบรมหาราชวัง และในวิหารที่ไม่เปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าไปชม หรือขณะกำลังซ่อมแซม จึงศึกษาข้อมูลภาพถ่ายจากเอกสารทางวิชาการ คำสัมภาษณ์และแหล่งข้อมูลออนไลน์ประกอบการวิจัย

2. ข้อจำกัดเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของพระพุทธรูปที่ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ พิพิธภัณฑสถานด้านขนาดและวัสดุของพระพุทธรูปที่ไม่ปรากฏในเอกสาร และผู้วิจัยไม่สามารถสืบทราบข้อมูลที่แน่นอนและมีแหล่งอ้างอิงที่สามารถเชื่อถือได้ผู้วิจัยจึงละไว้

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

รูปแบบ หมายถึง แบบแผนการสร้างพระพุทธรูปอันประกอบด้วย แบบเหมือนเหมือนจริง แบบดัดแปลง แบบอิสระ ตามทฤษฎีการถ่ายทอด ในลักษณะของการเลียนแบบ การนิยมรูปทรง การแสดงอารมณ์ การนิยมจินตนาการ รวมทั้งพุทธลักษณะต่างๆ

พระพุทธรูป หมายถึง รูปเคารพที่เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระศาสดาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชาวพุทธสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงพุทธคุณและหลักคำสอนที่พระองค์ตรัสรู้ เป็นงานปฏิมากรรมที่สร้างขึ้นด้วยวัสดุและวิธีการต่างๆ เช่น ดินเผา แกะสลักจากไม้ ศิลา รูปหล่อโลหะสำริด ทองคำ ทองแดง นาก ก่ออิฐถือปูน ปูนปั้น ฯลฯ มีพุทธลักษณะตามคติความเชื่อของมหาบุรุษ

สมัยรัตนโกสินทร์ หมายถึง ช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ.2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปรารถนาภิเษกขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์ ได้สถาปนาราชวงศ์จักรี และย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่ฝั่งพระนครโดยสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่

รัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5 หมายถึง ช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ.2394 - 2453 ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ ถึงพุทธศักราชที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต

สุนทรียศาสตร์ หมายถึงวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีความงาม ทฤษฎีศิลปะ ทฤษฎีสุนิยม และสิ่งที่มีความงามทั้งที่เป็นความงามในธรรมชาติและในสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเฉพาะสิ่งที่สร้างขึ้นประเภทศิลปกรรม รวมไปถึงประสบการณ์ คุณค่าความงามและมาตรฐานในการวินิจฉัยว่าอะไรงามอะไรไม่งาม

ขั้นตอนการศึกษา

การนำเสนอวิธีการวิจัย เรื่อง รูปแบบพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ (สมัยรัชกาลที่ 4- รัชกาลที่ 5) เชิงสุนทรียศาสตร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร ได้แก่ เอกสารทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาพถ่าย เอกสารเผยแพร่ของวัด ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์หนังสือและบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูปสมัยรัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 5 หลักสุนทรียศาสตร์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสาร เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดวิจัย

2. สืบค้นข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ ข้อมูลจากการสำรวจสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พระอุโบสถ พระวิหาร ในวัดต่างๆ พระอุโบสถภายในพระบรมหาราชวัง และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร โดยการถ่ายภาพ จดบันทึกเพื่อนำมาจัดระเบียบใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical Research) หาคำความจริงจากข้อมูล

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูป จากเอกสารทางวิชาการ ภาพถ่ายและเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง และจากคำสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 ท่าน ประกอบด้วย นักวิชาการด้านศิลปะ ศิลปิน และผู้ทรงคุณวุฒิทางธรรม โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทางด้านรูปแบบศิลปะและหลักสุนทรียศาสตร์ นำเสนอเป็นคำบรรยายซึ่งเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Description Research) ในส่วนของประวัติการสร้างพระพุทธรูป และใช้การวิเคราะห์ (Analytical Research) ในส่วนที่ต้องการเปรียบเทียบรูปแบบศิลปกรรม โดยการจัดกลุ่มและเปรียบเทียบและนำเสนอในรูปแบบตาราง

4. ตรวจสอบผลวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยกำหนดประเด็นในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน

5. ปรับผลการวิเคราะห์ / สังเคราะห์ เพื่อสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

6. นำเสนองานวิจัยในรูปของบทความวิจัย และ รายงานการวิจัย สามารถสรุปขั้นตอนการวิจัยได้ดังนี้

ตารางที่ 1.1 สรุปขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย	Input แหล่งข้อมูล	Process วิธีการ	Output ผลลัพธ์ที่ต้องการ
1. ศึกษาเอกสาร สังเคราะห์เอกสาร	หนังสือตำรา งานวิจัย เอกสารทางวิชาการ	สรุปวิเคราะห์เอกสาร	หลักทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ ประวัติการสร้างพระพุทธรูปสมัย ร.4 – ร.5
2. กำหนดกรอบแนวคิดวิจัย	ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ ประวัติการสร้างพระพุทธรูปสมัย ร.4 – ร.5	สังเคราะห์เอกสาร	กรอบแนวคิดวิจัย
3. วิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูป	หนังสือ ตำรา งานวิจัย เอกสาร แบบสัมภาษณ์	วิเคราะห์เอกสาร ข้อมูลภาคสนาม สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 ท่าน	ลักษณะทั่วไปและลักษณะร่วมของพระพุทธรูปสมัย ร.4-ร.5
4. สังเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูป	ลักษณะร่วมของพระพุทธรูปสมัย ร.4 - ร.5	วิเคราะห์เอกสาร สรุปผลการสัมภาษณ์	รูปแบบพระพุทธรูปสมัย ร. 4 – ร. 5
5. ตรวจสอบผลวิเคราะห์ สังเคราะห์	ผลการสังเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูป ร.4 - ร.5 ประเด็นการสนทนากลุ่ม	จัดสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน	รูปแบบพระพุทธรูปสมัย ร.4-ร.5 ที่ได้รับการยอมรับจากผู้ทรงคุณวุฒิ และข้อเสนอแนะ
6. ปรับผลการวิเคราะห์ /สังเคราะห์	ผลการสนทนากลุ่ม	แก้ไขการวิเคราะห์ / สังเคราะห์	รูปแบบพระพุทธรูปสมัย ร.4 – ร.5 เชิงสุนทรียศาสตร์
7. นำเสนอผลการวิจัย	รูปแบบพระพุทธรูปสมัย ร.4 – ร.5 เชิงสุนทรียศาสตร์	จัดทำรายงานการวิจัย เขียนบทความวิจัย	ผลงานวิจัย บทความวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ (สมัยรัชกาลที่ 4- รัชกาลที่ 5)เชิงสุนทรียศาสตร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลเชิงคุณภาพ และมีเครื่องมือวิจัยดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสารโดยใช้แบบวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis)
2. เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างพระพุทธรูป ข้อมูลทั่วไป และรูปแบบของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5 โดยทำการศึกษาจาก พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 จำนวน 32 องค์ และ พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จำนวน 24 องค์
3. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างพระพุทธรูปและนักวิชาการด้านศิลปะ จำนวน 10 ท่าน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างสำหรับผู้เชี่ยวชาญ (Structured Interview) ด้านรูปแบบของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5 และหลักสุนทรียศาสตร์ โดยใช้คำถามปลายเปิด จำนวน 7 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการวิเคราะห์องค์ประกอบความงามของพระพุทธรูปโดยผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำไปทดลองใช้กับศิลปินและนักวิชาการทางศิลปะ จำนวน 3 ท่านและได้นำมาปรับปรุงให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้จริง
4. การสนทนากลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลด้านรูปแบบของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5 โดยกำหนดประเด็นในการสนทนากลุ่มและใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group)

ทบทวนวรรณกรรม

คึกเดช กันตามระ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิวัฒนาการและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของศิลปะและสังคมจากรูปลักษณะพระพุทธรูปปฏิมากร โดยศึกษารูปลักษณะพระพุทธรูปปฏิมากรเป็นข้อมูลหลักในการการวิเคราะห์ ให้เกิดความรู้ใหม่เกี่ยวกับวิถีชีวิตไทยในด้านวิวัฒนาการของศิลปะและความสัมพันธ์ของสังคมทั้งสองอย่างควบคู่กันไปการศึกษารูปแบบของพระพุทธรูปปฏิมากรที่มีการเปลี่ยนแปลงคลี่คลายมาโดยลำดับสมัยในประวัติศาสตร์ชาติไทย โดยเริ่มต้นตั้งแต่สมัยทวารวดี ศรีวิชัย หรืออุษาคเนย์ ลพบุรี อู่ทอง สุโขทัย เชียงแสน อยุธยา รัตนโกสินทร์ การศึกษาโดยกำหนดยุคสมัย เพื่อเน้นให้เห็นวิวัฒนาการ จะทำให้เข้าใจจะเป็นลำดับง่ายขึ้น ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวของความคิดสร้างสรรค์ ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนที่ยึดมั่นนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติสืบต่อกันมา เผยให้รู้เรื่องราว และกระบวนการทางสังคมว่าองค์กรทั้งสอง ได้ร่วมมือกันสร้างพระพุทธรูปปฏิมากรด้วยเหตุผลใดบ้าง มีคติความเชื่อต่อพระพุทธรูปปฏิมากรอย่างไร หรือต่างกันอย่างไร ได้รับผลประโยชน์จากพระพุทธรูปปฏิมากรอย่างไรบ้าง หรือด้านใดบ้าง และในแต่ละสมัยมีผลกระทบต่อสังคมอย่างไร

ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พระพุทธรูปในประเทศไทย: รูปแบบพัฒนาการและความเชื่อของคนไทย การศึกษาพระพุทธรูปในประเทศด้านรูปแบบศิลปกรรม คติการสร้างศรัทธาความเชื่อของคนไทยในอดีตจนมาถึงปัจจุบัน พบว่าจากรูปแบบและพัฒนาการทางศิลปะและศรัทธาความเชื่อเป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงคนไทยและสังคมไทยได้ระดับหนึ่ง ตั้งแต่รูปแบบศิลปกรรม

ที่มีรสนิยมช่างที่แตกต่างกันแต่ละยุคสมัย คติและศรัทธาในการสร้างพระพุทธรูปที่เหมือนและแตกต่างกัน การสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่สิ่งหนึ่งยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นคนไทยและสังคมไทยเกี่ยวกับศรัทธาความเชื่อที่มีต่อพระพุทธศาสนา นอกเหนือจากการมาสักการะบูชาพระพุทธรูปแล้ว ยังมีเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออิทธิฤทธิ์ประปนอยู่ด้วยเสมอ เช่น การขอพร การบนบานศาลกล่าว วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปในประเทศไทยที่พบทุกยุคทุกสมัย คติความเชื่อและพัฒนาการทางศิลปกรรม ตั้งแต่เมื่อแรกรับวัฒนธรรมพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย นอกจากนี้ยังมีความประสงค์จะศึกษาเรื่องพระพุทธรูปสำคัญที่เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของเมืองไทย แสดงให้เห็นถึงศรัทธาความเชื่อดังกล่าวการวิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การแบ่งยุคสมัยของพระพุทธรูปที่พบในประเทศไทย ตั้งแต่เมื่อแรกรับวัฒนธรรมทางศาสนาจนมาถึงปัจจุบัน ส่วนที่ 2 รูปแบบและพัฒนาการ โดยได้แสดงลักษณะเฉพาะของแต่ละยุคสมัย แต่ละสกุลช่าง ส่วนที่ 3 เกี่ยวกับศรัทธาความเชื่อ

ชิ้นสุภ กาญจนภิญโญวงศ์ (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พระพุทธรูปปฏิมาสมัยรัชกาลที่ 3 – รัชกาลที่ 5 : การเปลี่ยนแปลงคติการสร้างและรูปแบบศิลปกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา แนวคิด และคตินิยมในการสร้างตลอดจนรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาสมัยรัชกาลที่ 3 – รัชกาลที่ 5 ในช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 24 จวบจนครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 25 โดยศึกษาเปรียบเทียบกับคติการสร้างและรูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏมาก่อนหน้า หรือที่มีความนิยมกันในระยะเวลาเดียวกัน และนำมาวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงสรุปประเด็นที่ได้จากการศึกษา พบว่า เมื่อแนวคิดหรือทัศนคติของผู้คนในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจึงยังผลให้เกิดการแสดงออกอย่างใหม่ขึ้นในกลุ่มพระพุทธรูปปฏิมาในช่วงระยะเวลาดังกล่าว คือแนวคิดในแบบอุดมคติที่สืบทอดเป็นจารีตเนื่องมาตั้งแต่ครั้งแรกรับวัฒนธรรมอินเดีย ได้ถูกเข้าแทนที่ด้วยแนวคิดในแบบสังคมนิยม อันเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นเหตุเป็นผล มีที่มาที่ไป และสามารถแสดงให้ประจักษ์ได้ โดยลักษณะมหาบุรุษกับทั้งความสงบสำรวมที่เคยปรากฏเสมอมาในพระพุทธรูปปฏิมาได้ถูกกละเลย และในที่สุดก็มุ่งไปในการถ่ายทอดพุทธลักษณะที่เป็นมนุษย์บุุขมากขึ้น นอกจากนี้การจำลองความงามในเชิงศิลปะ และคุณค่าในเชิงอายุเวลา ตามแนวคิดแบบตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทสำคัญแทนที่ความศักดิ์สิทธิ์ และการเป็นที่เคารพเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อองค์พระพุทธรูปปฏิมา โดยในส่วนของรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาในช่วงระยะเวลาดังกล่าวสามารถแบ่งแนวความคิดหลักออกได้ ออกเป็นเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มที่สืบทอดแนวความคิดจารีตในแบบอุดมคติที่ยังคงได้รับการสืบทอดเนื่องจากศิลปะอยุธยา ที่ผ่านมายังมีศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนต้น อีกทั้งยังได้เกิดกระแสแนวคิดในการย้อนกลับไปจำลองแบบศิลปกรรมสมัยโบราณมาสร้างขึ้นมา

2. กลุ่มที่มีแนวคิดในแบบสังคมนิยม ที่ถือกำเนิดขึ้นจากการตีความตามแบบใหม่บนพื้นฐานของมนุษยนิยม และเหตุผลนิยม อันแตกต่างออกไปจากจารีตที่สืบทอดกันมา จึงส่งผลให้เกิดการแสดงออกอย่างใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนหน้าในศิลปกรรมไทย โดยการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวมานี้ ได้เริ่มปรากฏเค้าลางให้ประจักษ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 ในช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา และได้ต่อเนื่องมาในสมัยรัชกาลที่ 4 กระทั่งในที่สุดได้คลี่คลายไปอย่างสิ้นเชิงในสมัย

รัชกาลที่ 5 ในช่วงครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 25 นับเพียงชั่วระยะเวลาร่วมศตวรรษ พระพุทธปฏิมาที่เป็นสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงความเป็น “พุทธะ” ที่เพียบพร้อมไปด้วยมหาบุรุษลักษณะได้คลี่คลายจากแบบอุดมคตินิยมมาสู่สำนึกนิยม นิยมที่เป็นรูปจำลองของมนุษย์ปุถุชนสามัญเท่านั้นเอง กับคติมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกว่าลักษณะพิเศษเหล่านี้เกิดขึ้นจากการสั่งสมคุณความดีในอดีตชาติ ไม่ได้เกิดจากปาฏิหาริย์ใด ๆ ดังนั้นการได้เห็นคติมหาปุริสลักษณะในองค์พระพุทธปฏิมา ย่อมเตือนใจให้พุทธศาสนิกชนกระทำความดีในรูปแบบต่าง ๆ หากเป็นผู้ที่ยังอยู่ในระดับโลกียชน ก็หวังผลแห่งกรรมดีนั้นจะทำให้ชีวิตในชาติต่อไปมีความสุข แต่หากเป็นพุทธศาสนิกชนผู้ตั้งใจสละกิเลส การแลเห็นคติมหาปุริสลักษณะย่อมเตือนใจให้เร่งปฏิบัติเพื่อนำสู่หนทางแห่งการดับทุกข์ หลุดพ้นจากวัฏฏะสงสาร และนำสู่พระนิพพาน ตามแต่ระดับปัญญาของแต่ละบุคคล

เมื่ออ่อน ขรัวทองเขียว (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พระราชประสงค์ในการสร้างงานศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษา หนึ่ง พระราชประสงค์ในการสร้างงานศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สอง บริบทของสังคมที่ส่งผลต่อการสร้างงานศิลปกรรม และสาม เพื่อศึกษารูปแบบและความหมายของงานศิลปกรรมที่ได้รับการสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ ขอบเขตของการศึกษาได้แก่ศิลปกรรมในวัดบรมนิวาส วัดโสมนัสวิหาร วัดปทุมวนาราม วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม และวัดมกุฏกษัตริยาราม เนื่องจากเป็นวัดที่มีหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างขึ้นใหม่ตามพระราชประสงค์ของพระองค์ ผลการศึกษาพบว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์หลักในการสร้างงานศิลปกรรมเพื่อการทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการเป็นผู้ปกครองสูงสุด โดยดำรงบทบาทสำคัญในฐานะผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ซึ่งมีปัจจัยจากการเมือง ภายในที่ทรงขาดความมั่นคงในพระราชอำนาจในการปกครองประเทศ และปัจจัยจากการเมืองภายนอกพระราชอาณาจักร ได้แก่การขยายอิทธิพลของชาติตะวันตกซึ่งส่งผลต่อแนวคิดที่มีต่อพระพุทธศาสนา ทำให้ชนชั้นนำในสยามต้องปรับเปลี่ยนโลกทัศน์และความเชื่อที่มีต่อไตรภูมิรวมทั้ง พระพุทธศาสนาใหม่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ เห็นได้จากการที่ พระองค์ทรงสถาปนาธรรมยุติกนิกาย และทรงใช้วัดในสายธรรมยุตรวมทั้งงานศิลปกรรมตามวัด เหล่านั้นเป็นเครื่องมือส่งผ่านแนวพระราชดำริโดยตรงกับพระสงฆ์และราษฎรให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ พระองค์ทรงวางแนวทางไว้ แนวคิด รูปแบบ และเทคนิคของการสร้างงานศิลปกรรมในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีทั้งการสืบทอดศิลปะแบบประเพณีนิยมจากสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีการย้อนกลับไปนำ รูปแบบศิลปะอยุธยา มาผสมผสาน รวมทั้งประยุกต์แนวคิดและเทคนิคตามแบบตะวันตกมาใช้สร้างงานศิลปกรรม นอกจากนี้ยังมีการ สร้างสรรค์ลักษณะของศิลปกรรมขึ้นใหม่จนกลายเป็นแบบแผนในสมัยของพระองค์

ภาณุ สรวัยสุวรรณ (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์สุนทรียภาพในพระพุทธรูปสุโขทัย ด้วยหลักการทางทัศนศิลป์ การวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์คุณสมบัติที่ประจักษ์ได้ด้วยการมองเห็นจากพระพุทธรูปสุโขทัย โดยมีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอลักษณะของคุณสมบัติต่างๆ ทางทัศนศิลป์ที่สัมพันธ์กับความหมายอุดมคติทางศาสนา อันเป็นส่วนประกอบสำคัญต่อการรับรู้สุนทรียภาพในศิลปกรรมอันทรงคุณค่านี้ ถึงแม้ว่าลักษณะทางสุนทรียภาพจะเป็นนามธรรมที่ไม่สามารถระบุเป็นของเขตหรือระดับที่เกิดขึ้นในแต่ละปัจเจกบุคคลได้ แต่ปฏิกริยาการรับรู้ของมนุษย์ต่อลักษณะของทัศนธาตุ

เป็นผลลัพธ์ทางจิตวิทยาหนึ่งที่มนุษย์สามารถรับรู้ความรู้สึกได้ใกล้เคียงกัน ฉะนั้นถ้าวิเคราะห์คุณสมบัติทางทัศนธาตุที่ให้ความรู้สึกบางประการได้สอดคล้องกับความหมายที่เป็นอุดมคติ ผลลัพธ์ที่ได้ อาจเป็นเครื่องมือตรวจสอบคุณค่าทางสุนทรียภาพในพระพุทธรูปสุโขทัยได้อย่างเป็นเหตุผล

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ที่ได้แบ่งไว้เป็น 3 ลำดับขั้นตอน โดยเริ่มจากการพรรณนาภาพรวมของพระพุทธรูปสุโขทัย ในส่วนแรกที่มีผู้วิจัยได้นำเนื้อหาการพรรณนาถึงความงดงามของพระพุทธรูปสุโขทัยซึ่งกล่าวโดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นในขั้นตอนที่สองผู้วิจัยได้เทียบเคียงเนื้อหาจากการพรรณนาร่วมกับการวิเคราะห์คุณสมบัติทางทัศนศิลป์ที่สามารถรับรู้ได้ทางสายตา ขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยได้แปลความหมายพระพุทธรูปสุโขทัยจากเนื้อหาการพรรณนาคุณสมบัติทางทัศนศิลป์และลักษณะอุดมคติประกอบรวมกัน ผลสรุปที่ได้จากการวิจัยจะเป็นตัวอย่างแนวทางหนึ่ง ที่ชี้ให้เห็นว่าเนื้อหาจากการพรรณนาคุณค่า และความงามในพระพุทธรูปสุโขทัยนั้น ถ้านำคุณลักษณะทางทัศนศิลป์และลักษณะทางอุดมคติมาพิจารณาประกอบรวมกันจะทำให้สามารถเข้าใจความหมายเชิงคุณค่าและความงามของพระพุทธรูปสุโขทัยได้ดียิ่งขึ้น

ภคกนก รัตนวรารณ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความหมายและสุนทรียภาพของพระพุทธรูปปฏิมาสุโขทัย พบว่าพระพุทธรูปปฏิมาสุโขทัยหมวดใหญ่ สร้างขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ในสมัยสุโขทัย เป็นกลุ่มรูปแบบพระพุทธรูปที่มีความงาม จนได้รับการกล่าวขานว่า เป็นศิลปกรรมสมัยคลาสสิกของไทย พระพุทธรูปปฏิมาสุโขทัยหมวดใหญ่จัดเป็นศิลปะแบบอุดมคติ จึงมีความหมายทางสุนทรียศาสตร์ คล้ายคลึงกับแนวคิดของกรีกสมัยคลาสสิกมากกว่าแนวคิดของกรีกสมัยเฮเลนนิสติก เนื่องจากพระพักตร์พระพุทธรูปปฏิมาสุโขทัยนั้น ช่างได้สร้างสรรค์ในความหมายแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เข้าใจกิเลส และดับกิเลสสิ้นแล้ว อยู่เหนือสภาวะการแสดงอารมณ์ทั้งปวง หากอธิบายความงามของพระพุทธรูปปฏิมาสุโขทัยด้วยหลักปรัชญาเถรวาทสามารถอธิบายได้ว่า ความงามนั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 สภาวะคือ ความงามในระดับโลกีย์หรือสมมติสังขะ อันเป็นความงามของรูปกายที่สมบูรณ์ รวมถึงความงามที่เกิดจากการสำรวมในกิริยามารยาท ซึ่งพระพุทธรองค์ไม่ทรงปฏิเสธการมีอยู่ของความงามในระดับนี้ หากทรงสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา เพื่อนำสู่สภาวะที่สูงกว่าคือ ความงามในระดับโลกุตระหรือปรมาตถสังขะ คือสภาวะจิตใจที่ใสสะอาดปราศจากกิเลส ความงามในระดับนี้เป็นเรื่องของจริยศาสตร์ ไม่ใช่สุนทรียศาสตร์ตามแนวคิดของตะวันตก ต้องใช้ปัญญาพิจารณา เพื่อนำสู่หนทางแห่งพระนิพพาน ช่างสุโขทัยสามารถถ่ายทอดนามธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท ลงในพระพุทธรูปปฏิมาได้อย่างผลานกลมกลืน ด้วยพระพักตร์ของพระพุทธรูปปฏิมาสุโขทัยสามารถสะท้อนสภาวะแห่งการมีปิติสุขอย่างมีสติ การมีสตินั้นเป็นการสร้างให้เกิดสมาธิ ทำให้จิตหันต่อกิเลส ทำให้จิตเกิดความนิ่งและเกิดความสงบจากความว่าง เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความเบาขึ้นในใจ

พระมหารังสันต์ กิตติปัญญา (ใจหาญ) (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดสุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยประมวลเอาแก่นความคิดทางพระพุทธศาสนา เรื่องพุทธธรรมและปรัชญาของเพลโต, คลีฟเบลล์, และลีโอ ตอลสตอยเป็นแม่บท ทั้งนี้ก็เพื่อประยุกต์โครงสร้างทางความคิดสุนทรียศาสตร์เชิงศีลธรรมของแนวทั้งหลายเหล่านี้ขึ้น นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงความคิดสุนทรียศาสตร์ทั้งหลาย ทั้งในส่วนที่มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันผลจากการศึกษาวิเคราะห์พบข้อสรุปเกี่ยวกับแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท ดังนี้สุนทรียศาสตร์แบบตะวันตก มี

ความเชื่อพื้นฐานที่ขัดแย้งกันตามแต่ละทฤษฎี ซึ่งศีลธรรมนิยม และศิลปนิยม ล้วนให้เหตุผลแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง และสัมพัทธนิยมได้มีแนวทางในการประนีประนอมทั้งสองทฤษฎีนั้นเข้าด้วยกันคุณค่าทางสุนทรียะ คือคุณสมบัติของวัตถุที่ถูกสร้างสรรค์ และตกแต่งให้เกิดความงาม ไม่ได้เป็นสุนทรียะเพราะ ใครๆ ให้การยอมรับว่าเป็นสุนทรียะ ความเป็นสุนทรียะไม่ได้มีเพราะการยอมรับว่าเป็นสุนทรียะ โดยมนุษย์เป็นผู้กำหนด หรือตัดสินให้เป็นหรือไม่เป็น แต่เป็นสุนทรียะเพราะวัตถุนั้นๆ มีคุณสมบัติแห่งความเป็นสุนทรียะแล้วอย่างแท้จริงคุณสมบัติทางสุนทรียะนี้ เป็นคุณสมบัติดั้งเดิม ที่ติดตัววัตถุทางสุนทรียะมาแต่แรกเริ่ม และมีความเกี่ยวข้องกับวัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียว เมื่อคุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติของวัตถุ คุณค่าทางสุนทรียะจึงมีลักษณะเป็นสิ่งที่สัมบูรณ์ (Absolute) สิ่งที่เป็นสิ่งสัมบูรณ์ย่อมมีค่าที่แน่นอนตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึก หรือความพึงพอใจของใครหรือสิ่งอื่นใดมันมีค่าในตัว หรือสำหรับตัวเองโดยไม่สัมพันธ์ กับสิ่งอื่นนอกเหนือตัวมัน สิ่งที่มีคุณค่าทางสุนทรียะย่อมมีคุณค่าทางสุนทรียะอยู่ดี แม้ว่าไม่มีใครหรือสิ่งอื่นใดไปรับรู้มัน เมื่อเรารับรู้เราอาจเกิดความชอบหรือสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่ถ้าเราไม่รับรู้มัน คุณค่าทางสุนทรียะของมันก็ยังคงอยู่ คุณค่าทางสุนทรียะคือคุณสมบัติที่ติดตัววัตถุ และเป็นอิสระจากความรู้สึกของมนุษย์หรือสิ่งอื่นใดโดยนัยยะนี้ จัดเป็นวัตถุวิสัย ส่วนทฤษฎีที่แย้งแนวคิดข้างต้น คือวัตถุจักมีคุณค่าทางสุนทรียะต้องได้รับการยินยอมหรือยอมรับว่างามจากผู้ชื่นชอบหรือชื่นชมความงามนั้นๆ หากไม่สามารถทำให้ผู้ชื่นชมศิลปะเข้าถึงความงามนั้นๆ ได้ศิลปะย่อมไม่มีคุณค่า เพราะคุณค่าของศิลปะต้องมีเจตนาในการสื่อความงามสู่ผู้รับชมหรือชื่นชอบศิลปะสัมพัทธนิยมได้กล่าวถึงการประนีประนอมทั้งสองทฤษฎีเข้าด้วยกันเพราะเห็นว่าคุณค่าของความงาม หรือศิลปะต้องประกอบไปด้วยวัตถุและผู้รับรู้วัตถุหรือศิลปะนั้นๆ จึงจักเกิดความชื่นชมหรือเข้าถึงความงามของศิลปะได้พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความงามใน ๒ มิติคือ ความงามในมิติทางธรรมและความงามในมิติทางโลกความงามในมิติทางธรรมหมายถึง ความงามที่เป็นลักษณะของธรรม หรือความจริงอันเป็นผลจากคุณภาพ หรือคุณสมบัติของธรรมะ ซึ่งปรากฏต่อการรับรู้ของมนุษย์ผู้มีญาณหรือแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ผู้ทรงศีลทรงธรรม ทำให้ผู้คนทั่วไปรับรู้ และเห็นได้ว่าเป็นผู้มีธรรมหรือผู้ที่งามโดยไม่จำกัดอายุ เพศ และวัย ความงามของธรรม จัดได้ว่าเป็นวัตถุวิสัยเนื่องจากเป็น ความงามซึ่งเป็นคุณสมบัติเชิงวัตถุวิสัยของธรรมอันปรากฏ

ทิพวรรณ ทังมั่งมี (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา เพื่อการสร้างสรรคพระพุทธรูปภูมิาร่วมสมัย งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ และศึกษาแนวคิด รูปแบบ กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปรูปเกสรดอกไม้ที่ปรากฏในเขตวัฒนธรรมล้านนา ตลอดจนการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ นำมาสร้างสรรคพระพุทธรูปภูมิาร่วมสมัย ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสร้างสรรคศิลปะ ทำการศึกษาภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา โดยวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ นำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ และนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย มาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรคงานศิลปกรรม ซึ่งเป็นกระบวนการปฏิบัติงาน การทดลอง และการบันทึกขั้นตอนต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา ความเป็นมา เชื่อมโยงสัมพันธ์กับเนื้อหาเรื่องดอกไม้ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และชาดก โดยเฉพาะ

เรื่องราวในพุทธประวัติ การสักการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ และพุทธวัจนะในธรรมบท อีกทั้งยังมีคติความเชื่อเรื่องอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปด้วยเกสรดอกไม้ ในเอกสารคัมภีร์ไบเบิล และตำราการสร้างพระพุทธรูปของล้านนา ซึ่งมีเนื้อหาสะท้อนถึงวัฒนธรรมวิถีคิดในการกำหนดคุณค่าและความหมายในวัตถุนั้นเป็นสื่อสัญลักษณ์ของความศรัทธา ตามคติความเชื่อของชาวพุทธที่สืบทอดมาแต่เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล จากการศึกษาแนวคิด รูปแบบ และกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาพบว่าแนวคิดในการสร้างมีที่มาจากพุทธปรัชญาแบบเถรวาท ได้แก่ แนวคิดมหาปุริสลักษณะ แนวคิดสัญลักษณ์ปางพระพุทธรูป แนวคิดสัญลักษณ์อดีตพระพุทธเจ้า และแนวคิดสัญลักษณ์จากวัสดุที่ใช้ในการสร้าง ส่วนรูปแบบทางศิลปกรรม มีทั้งแบบศิลปะล้านนา และแบบศิลปะพม่า-ไทใหญ่ อีกทั้งยังมีกรรมวิธีการสร้างที่หลากหลายซึ่งสะท้อนผ่านคำเรียกขานพระพุทธรูป นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา มาสร้างสรรคพระพุทธรูปปฏิมาาร่วมสมัย รูปแบบพุทธศิลป์ล้านนา ปางมารวิชัย ด้วยดอกไม้ที่ชาวพุทธนำมาสักการบูชาพระ อันเป็นสื่อสัญลักษณ์จากพลังศรัทธาของประชาชน โดยประยุกต์ใช้กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปศิลปะเครื่องเงิน ผสมผสานกับเทคนิคการสร้างงานประติมากรรมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงภูมิปัญญาการสร้างงานพุทธศิลป์ในอดีต ไปสู่การสร้างสรรคงานทัศนศิลป์ในปัจจุบัน ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาอันเป็นแก่นของวัฒนธรรม ตลอดจนการอัญเชิญองค์พระพุทธรูปปฏิมาไปประดิษฐานภายในวัดของชุมชนท้องถิ่น ให้เป็นสื่อสร้างสำนึกและความศรัทธาในการสืบทอดประเพณีการสร้างพระพุทธรูปรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เพื่อการสืบสานจรจรโลงพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวสืบไป

สายันต์ ไพรชาญจิตต์ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และการฟื้นฟูประเพณีการทำบุญด้วยการสร้าง พระพุทธรูปไม้ในจังหวัดน่าน การวิจัยเรื่องนี้เป็นความพยายามในการค้นหาวิธีการอนุรักษ์พระพุทธรูปไม้ รวมทั้งการฟื้นฟูและสืบสานประเพณีการทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปไม้ซึ่งทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของจังหวัดน่าน ในการศึกษาได้เลือกพื้นที่ตำบลสวก ตำบลนาซาว ตำบลถืมตอง และตำบลไชยสถาน ท้องที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่ศึกษา และทำการศึกษาพระพุทธรูปไม้จำนวน 286 องค์ ที่เป็นสมบัติของวัดถืมตอง วัดบ่อสวก วัดนาซาว วัดตาแก้ว วัดต้นแก้วนาท้อ วัดศรีเกิด วัดสะไมย์ วัดม่วงเจริญราษฎร์ วัดป่าคา และวัดเชียงยืน ในการศึกษาพบว่าพระพุทธรูปไม้ที่เป็นตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้มีอายุการสร้างตั้งแต่จุลศักราช 1109 หรือ พ.ศ. 2290 จนถึงจุลศักราช 1292 หรือ พ.ศ. 2473 และพบว่าช่วงเวลาที่มีการสร้างพระพุทธรูปไม้เป็นจำนวนมากมีอยู่หลายช่วงเวลา ได้แก่ (1) จุลศักราช 1250 หรือ พ.ศ. 2431 (2) จุลศักราช 1256 หรือพุทธศักราช 2437 (3) จุลศักราช 1270 - 1271 หรือ พุทธศักราช 2451-2452 และนิยมสร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัยมากที่สุด พระพุทธรูปปางสมาธิมีน้อย และมีพระพุทธรูปประทับยืน และพระพุทธรูปไสยาสน์เป็นจำนวนน้อย และพระพุทธรูปส่วนใหญ่มีจารึกอักษรธรรมล้านนาระบุวันเดือนปี และเจ้าภาพผู้สร้าง ซึ่งมีวัตถุ ประสงค์ในการทำบุญและเพื่อการสืบพระพุทธศาสนา ไม่พบวัตถุประสงคเกี่ยวกับการสืบชะตา การสร้างพระประจำวันเกิดหรือสร้างพระพุทธรูปเพื่อการแก้บนแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังพบว่าในพื้นที่ศึกษายังมีพระสงฆ์และผู้สูงอายุที่ยังอ่านและเขียนอักษรธรรมล้านนาได้เป็นอย่างดีอีกเป็นจำนวนมาก แต่ไม่พบผู้มีความรู้เรื่องการสร้างพระพุทธรูปไม้รวมทั้งไม่พบช่างฝีมือที่แกะสลักพระพุทธรูปไม้ได้ในชุมชนปัจจุบัน

ในการศึกษา พบว่าวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีการทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปไม้ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม เป็นกลไกในการสร้างองค์ความรู้พร้อม ๆ กับการปลูกจิตสำนึกพระสงฆ์และชาวบ้านจนเห็นคุณค่า และความสำคัญของพระพุทธรูปไม้ และจะนำไปสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีต่อไปในอนาคต ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาร่วมกับพระสงฆ์และชาวบ้านที่อ่านและเขียนอักษรธรรมล้านนาได้ ทำทะเบียนพระพุทธรูปไม้ และจัดกระบวนการอนุรักษ์ และพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นที่จัดแสดงพระพุทธรูปไม้ที่วัดนาซาวด้วยกิจกรรมที่เป็นกลไกสำคัญที่ผู้วิจัยนำเสนอ เพื่อใช้ในการฟื้นฟูประเพณีการทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดน่านได้ คือโครงการสำรวจทำทะเบียนพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดน่าน และโครงการสร้างพระพุทธรูปไม้ อุทิศเป็นพระราชกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสเฉลิมพระชนมายุ 84 พรรษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลวิชาการด้านการสืบสานภูมิปัญญา และวัฒนธรรม การสร้างพระพุทธรูปของ ไทยสมัย ร.4 - ร.5 แก่กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม
2. เป็นองค์ความรู้ในเชิงสุนทรียศาสตร์ แก่ศิลปิน ครูอาจารย์ พิพิธภัณฑ์และหอศิลป์
3. เป็นข้อมูลทางวิชาการ ด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม แก่กระทรวง ท่องเที่ยวและกีฬา
4. เป็นข้อมูลเชิงวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม